

Summary

The article is dedicated to analysis of international energy law in contemporary international law. The definition of international energy law, its object, principles and sources are being brought. The compliance of international energy law with the main criteria of determination of the branch of international law is being analyzed.

Key words: international energy law, principles of international energy law, sources of international energy law, principle of permanent sovereignty over natural resources, Energy Charter Treaty, energy law of the European Union, criteria of determination of branch of international law.

Отримано 18.03.2010

М. І. КУРТИНЕЦЬ

Мирослав Іванович Куртинець, аспірант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

РОЗВИТОК НАУКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ПОЛЬЩІ

Початком розвитку класичного міжнародного права вважається дослідження голландського юриста Гуго Гроція, який вперше опрацював засади міжнародного права у своїй трьохтомній роботі «*De Jure Belli ac Pacis*»¹ («Про право війни та миру»), – надрукованій у 1625 р. Як нам відомо, міждержавні відносини та їх регулювання здійснювалися споконвічно. Учасником цих процесів була й Польща з часів свого заснування. Зі зростанням впливу Польщі в середньовічній Європі у сфері зовнішніх відносин у цій країні започатковується і отримує розвиток політична думка. Значну увагу польські вчені тих часів приділяли політичним питанням та пов'язаними з ними проблемам внутрішнього права, а у зв'язку з численними війнами, зокрема з Орденем Хрестоносців, також і міжнародно-правовим проблемам. Численні закордонні місії польських королів відстоювали інтереси Польщі у конфлікті з Орденем перед папським престолом. Такі відомі науковці Середньовіччя (XV ст.) як Станіслав зі Скарбімежа та Павел Влодкович заклали основи науки міжнародного права у Польщі. В наступні періоди (XVI–XIX ст.ст.) питанню міжнародних відносин приділено увагу у роботах таких польських вчених як Якуб з Шадка, Якуб Пшилускі, Анджей Фрич Моджеєвський тощо. Метою даної праці є дослідження історії розвитку науки міжнародного права державних утворень Польщі починаючи з середньовіччя до початку XX століття та теоретико-практичних зв'язків між розвитком державності та актуальних питаннях, що досліджувалися протягом історичного розвитку Польщі.

Дослідженням питання становлення польської наукової думки про міжнародне право приділяли скоріше спорадичну увагу. Перше ґрунтовне дослідження даної сфери науки у Польщі належить перу Францішка Каспарека², який наприкінці XIX століття видобув із забуття Станіслава зі Скарбімежа та Павла Влодковича, хронологічно дослідив розвиток науки права у Польщі до своїх часів. Потім аж у середині XX століття відомий польський фахівець з міжнародного права Людвік Ерліх у працях «*Pawel Wlodkowicz i Stanislaw ze Skarbimierza*» («Павел Влодкович та Станіслав за Скарбімежа»), «*Polski Wyklad Prawa Wojny XV Wieku*» («Польський виклад права війни XV ст.») та «*Rektor Pawei Wiodkowicz – rzecznik obrony przeloc krzyzakom*» («Ректор Павел Влодкович – речник захисту проти хрестоносців»)³ знову відродив для широкої громадськості імена середньовічних учених. Дослідженням питання польської доктрини права війни у XV столітті займався Казимир Гжибовскі. До числа інших дослідників розвитку польської науки міжнародного права належать Кшиштоф Пол, Манфред Ляхс, Єжи Пенкос, Ремігуш Бежанек, Януш Симонідес.

У своїй роботі, присвяченій доктрині права війни у Польщі в XV столітті, Казимир Гжибовскі⁴ згадує двох правників цього періоду – Станіслава зі Скарбімежа та Павла Влодковича. Станіслав зі Скарбімежа (Stanislaw ze Skarbimierza, близько 1365–1431) – професор канонічного права і ректор Краківської академії. Його праця «*Kazanie o wojnach sprawiedliwych*» («Казання про справедливі війни») 1410 р. розкриває такі питання, як можливість примирення з поганськими державами, якою на той час була, зокрема, Литва, дозволені методи військових дій та взяття здобичі, питання військової дисципліни. Він відстоює позицію, що право на самозахист, збереження миру є властивим усім людям, а додатково, що *ius naturale* є легальною діючою системою також для поган⁵. Автор казання аргументує, між іншим, що «природне право легітиміє монархів до відбиття сили силою, а у зв'язку з тим, що природне право є однаковим для всіх, належить застосувати його (право – Авт.) до поган»⁶.

Інший ректор Краківської академії, Павел Влодкович (Pawel Wiodkowicz, близько 1370–1435 або 1436) займався питанням конфлікту між Польщею та Орденем Хрестоносців, будучи членом польської делегації на соборі в Констанції 1414–1415 рр. У підручнику з міжнародного права авторства Симонідеса та Бежанка⁷ вказано на той факт, що Павел Влодкович дає чітку аргументовану відповідь на претензії Ордену, тоді як Станіслав зі Скарбімежа дає загальну характеристику війни, що точилася між Польщею та Орденем. На

думку Павла Влодковича, справедлива війна – це війна, що має на меті або повернення загарбаного майна, або захист батьківщини. Ведення війни з метою загарбання здобичі є злочином; нелегальним є змушування когось робити те, що він не зобов'язаний робити. Він відстоював тезу про те, що погани можуть створювати власні держави, а територія може до них належати згідно з правом народів, базуючись на природному праві⁸. Початками релігійної толерантності в Європі можна вважати слова Павла Влодковича, що «віра не може походити з примусу» (*fides ex necessitate esse non debet*), протестуючи проти насильного нав'язування литовцям християнської віри: християнізація була одним із аргументів Ордену для виправдання війни з литовцями⁹.

Розглядаючи разом праці вищеназваних авторів, К. Гжибовські стверджує, що польські каноніки (Павел і Станіслав) виводять з рукописів, робіт теологів і каноністів різні принципи і максими для формулювання повної, як на той час, системи права війни, яка залишалася найважливішою частиною міжнародного права до часів Гроція. Ці два середньовічні вчені показали, що в їх часи вже існувала можливість наукової систематизації міжнародних угод у манері, що не відрізняється від їх славних продовжувачів¹⁰.

Незалежність польського короля від німецького імператора та папи відстоював Ян Осторуг (Jan Ostorog, близько 1436-1501) у «*Monumentum pro Republicae Ordinatione*» («Монумент про устрій республіки», 1477 р.). Автор пише, що польський король нікого над собою не визнає, крім Бога, королівський указів не можна нікому ставити під сумнів, заперечувати¹¹. Такий погляд відстоює незалежність від втручання у внутрішні справи держави, у верховенстві внутрішньої законодавчої та виконавчої влади¹². В аналогічному ключі, як незалежність королівської влади від зовнішніх впливів, Осторуг відстоює позицію про вибіркове прийняття римського права у тодішнє польське законодавство з урахуванням державних реалій¹³.

Про важливість проблеми війни для середньовічної Польщі свідчить факт зацікавлення цим питанням ще одним видатним юристом Польщі XVI століття – Анджеєм Фрич Моджеєвським (Andrzej Frycz Modrzejewski, 1503–1572). У своїй книзі «*De republica emendanda*» («Про відбудову республіки», 1551–1554) він займається юридичним характером війни, вважаючи, що усправедливити війну може усунення безправ'я чи охорона населення, є прибічником роз'ємних, медіаційних процедур з метою уникнення війни¹⁴. Заслугує на увагу його бачення об'єднань (*confederationes*), створених для утримання миру. Відповідно до існуючого тоді погляду прибічників антитурецької політики папства і Габсбургів такі об'єднання можливі тільки серед держав, що визнають одну релігію. Моджеєвський не тільки розширює коло таких держав, включаючи також народи з різними релігіями, але й домагається ведення війни гуманістичними методами та належною поведінкою щодо народів, що заселяють зайняту територію¹⁵.

Пам'ятаючи середньовіччя як часи постійних війн, не викликає здивування праця Якуба Пшилуського (Jakub Przyuski, ? – 1554) «*Leges sue statuta ac privilegia Regni Poloniae*» («Права статутів і привілеїв Польського Королівства», 1553 р.). У цьому виданні автор відстоює позицію, що всі спори мають регулюватися мирним шляхом. Він вважає, що «*prawo narodow jest wszczepione w umysly ludzi*» (право народів вкарбоване в людську свідомість), воно випереджає «законодавця і державу»¹⁶. Співатор даної праці, гетьман Ян Тарновський (Jan Tarnowski) засуджує несправедливі війни, що ведуться з метою панування і суперечать людській свідомості і Божій волі¹⁷.

Якуб з Шадка (Jakub z Szadka, близько 1412–1487), королівський дипломат, ректор Краківської академії захищає право до об'єднання історичних польських земель на торунській конференції 1466 р. (де підписувався мирний договір між Польщею та Орденом Хрестоносців), що можна вважати початком принципу народності*. На його думку, *Pomorze i Warmie* (Поморзе і Вармя) завжди були заселені поляками, які дали назви горам і рікам, містам і селам; ці землі завжди були територіально та географічно пов'язані з Польщею, а народ, не витримуючи знущань хрестоносців, об'єднався з Польщею відповідно до Божого та людського права¹⁸. Маючи безпосередній доступ до Балтійського моря, відстоюється ідея про свободу морів, на противагу бажанню Швеції одноосібно панувати на Балтиці. Ця ідея знайшла своє вираження в дипломатичній кореспонденції польського короля Зигмунта Августа (Zygmunt August) 1563-1565 років. Право та дипломатична практика розглянуто у праці Кшиштофа Варшевіцького (Krzysztof Warszewicki) «*De legato et legatione*» («Про посла і посольства», 1595 р.). У цьому творі автор подає численні рекомендації щодо поведінки, освіти, завдань та функцій посла тощо¹⁹.

Розвиток науки продовжується і в епоху Просвітництва. Відповідно до програми Едукаційної комісії 1773–1794 (Komisja Edukacji Narodowej – Комісія народної освіти)** природне право та право народів викладається в університетах та середніх школах. Широко вивчається право народів, видаються монографії у протестантській гімназії «Ateneum» (Атенеум) у м. Гданськ, починаючи з 1580 року до поділів Польщі***. Цей науковий центр після занепаду краківського наукового осередку продовжував розвиток права народів нарівні із західною наукою. Тут у 1709 р. Самуель Фридерик Вілленберг (Samuel Fryderyk Willenberg) публікує пер-

* Принцип народності (самовизначення народів) – принцип міжнародного права, відповідно до якого народ має право самостійно визначати свій розвиток, політичний та економічний статус без зовнішнього втручання.

** Комісія народної освіти – держ. освіт. інституція в Речі Посполитій, утворена з ініціативи короля Станіслава-Августа Понятовського і затверджена сеймом 15 жовт. 1773, перше в Європі мін-во освіти.

*** Територія Польщі була поділена між Австрією, Прусією та Російською імперією у 1772, 1793 та 1795 рр., поступово забираючи під свій контроль територію Речі Посполитої, до остаточного її поділу 1795 р. коли Польща перестала існувати аж до 1918 р.

ший на терені Польщі підручник права народів «*Sicilimenta iuris gentium prudentiae*», що передусім базувався на вченні Гроція, але був досить міцно пов'язаний з існуючими натуралістичними поглядами²⁰.

Наукові праці періоду II пол. XVIII століття залишаються під впливом природного права, одночасно характеризуються різноманітністю та оригінальністю політичних тенденцій. У своїй праці «*Nauka prawa przyrodzonego, politycznego, ekonomiki politycznej ta prawa narodyw*» («Наука права природного, політичного, державного господарства і права народів», 1785 р.)^{*} ректор Вільнюського Університету, пізніше єпископ м. Луцьк та єпископ Віленський – Ієронім Бенедикт Стршемєнь-Стройновський (Hieronim Stroynowski, 1742–1815) захищає приватну власність та свободу особи, суверенність та незалежність народів. Ці ідеї він виводить з народження, шляхом аналогії з людськими стосунками, перекладаючи їх на відносини з народами. Таким чином, Стройновський веде полеміку з тими авторами, що дошукують джерела права народів «у різноманітності звичаїв, поглядів, нетривалих угодах між різними народами; помилкових і непов'язаних між собою думок поетів, істориків та інших письменників»²¹. У згаданій праці міжнародному праву присвячено четверту частину книги. Як влучно зазначив Стройновський наука права народів є «впорядковане викладення взаємних обов'язків між народами» (порядочное изложение взаимных обязанностей между народами). Тут також описані питання самобутності та незалежності народів, взаємних потребах народів, про добровільні договори народів, свободу торгівлі. Усправедливує війну тільки у випадку оборони перед агресором – для захисту власності та свободи, а також для надання допомоги «невинному проти порушника тиші»²².

У цей період вивчалися також інші питання міжнародних відносин. Варто згадати працю Тадеуша Морського (Tadeusz Morski, 1754–1825) «*Muylki o potrzebie i sposobach przysposobienia miodzieiuy do siuiby dyplomatycznej w Polsce*» («Думки про потреби і способи пристосування молоді до дипломатичної служби в Польщі», 1792 р.). У цій роботі автор викладає погляди, більш наближені до позитивізму, і рекомендує вивчення трактатів та історії регіональних (партикулярних) переговорів і складових договорів між народами та їх відмінностей. Таке вивчення дало б живий приклад функціонування міждержавних відносин, практики створення угод. Польські вчені були авторами проєктів, що гарантували довготривалий мир. Король Станіслав Лещинський (Stanisław Leszczyński), перебуваючи у вигнанні у Франції, приготував «*Memoriał w sprawie utrwalenia pokoju*» («Меморіал у справі запевнення миру», видрукувано тільки у 1931 р.) і вислав його у формі рукопису французькому королю Людовику XV. Відомому польському меценату Адамові Чарториському (Adam Czartoryski) приписують авторство проєкту Ліги Європи, що викладено у листах-інструкціях для російського посла, висланого до Англії 1804 р.²³.

Вісімнадцяте століття характеризується численними збірками та виданнями збірок міжнародних договорів. Зокрема, в 1758-1764 рр. ксьондз Мацей Догель (Maciej Dogiel, 1715–1760) видає три із запланованих п'яти томів збірки трактатів «*Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*» («Дипломатичний кодекс Польського королівства та Великого Князівства Литовського»). У 1773–1790 роках піаристами^{**} видано шеститомну збірку «*Traktaty miedzy mocarstwami europejskimi od roku 1648 zaszie*» («Трактати між європейськими імперіями, що повстали від 1648 року»), де включено існуючі трактати до 1762 року. Продовженням цієї праці вважається видання д'Ангерберга XIX ст. «*Recueil des traites, conventions at actes diplomatiques concernant la Pologne*» («Збірка договорів, конвенцій та дипломатичних актів Польщі», 1762–1862 рр.). За часів Чотирирічного Сейму у 1789 р. видано збірку Яцка Єзерського (Jacek Jezierski) «*Traktaty polskie z sNisiednimi mocarstwami zawarte*» («Трактати польські укладені з сусідніми імперіями»), де представлено міжнародні договори, якими зв'язана Польща, для використання послами цього сейму²⁴.

З кінця XVIII століття розвиток науки міжнародного права у Польщі занепадає. Передусім це пов'язано з фактом поділу території Польщі між трьома великими державами – Австрією, Прусією та Росією. Розвиток науки продовжується в університетах, зокрема у Кракові та Варшаві. Професор природного права і права народів у Ягеллонському Університеті Ф. Слотвінські (F. Sotwieski) на початку XIX ст. публікує підручник «*Prawo natury rzNedowe*» («Право природне урядове», 1815 р.) та «*Prawo narodyw naturalne poiNeczne z praktykNę pacstw europejskich*» («Право природне народів поєднане з практикою європейських держав», 1822 р.).

У цьому університеті інший науковець, що увійшов до пантеону польських вчених, видатний польський юрист Францішек Каспарек (Franciszek Kasparek, 1844-1903) займається питаннями історії міжнародно-

^{*} Цей твір був надрукований на російській мові у перекладі В. Г. Анастасевича під назвою «Наука права природного, політичного, господарственного хозяйства и права народов. Классическое сочинение Г. Виленского Епископа Иеронима Стршемєнь-Стройновского, коадьютора Епископа Луцкаго, духовной Римско-католической коллегии, Флорентской Академии наук, обществ Петербургскаго Економическаго и Королевскаго Варшавскаго любителей наук Члена, заслуженнаго Профессора и бывшаго Ректора Императорскаго Виленскаго Университета и проч.» (Санкт-Петербург, 1809).

^{**} Піаристи – у Польщі піари (Piarzy), в Італії Scolopii, в Іспанії Scolopiosi, або батьки благочестивих шкіл (patres scholagum piarum), — католи. Монаський орден, члени якого понад звичайних обітниць приймають додаткову обітницю безплатного навчання молоді. Орден П. засновано у 1607 р. іспанським дворянином Іос. Калазанца і у 1621 р. затверджено папою Григорієм XV; Інокентій XII надав йому найважливіші привілеї бродячих орденів. Особливо широкий розвиток діяльності П., що головним чином відкривали гімназії, отримала у Австро-Венгрії та Польщі. До Польщі вони були запрошені у 1642 р. Владиславом IV, який заснівав для них колегію у Варшаві. Колегії П. потім були відкриті як в багатьох містах Польщі, так і в Вільні, Вількомирі, Ліді та ін.. містах Литви. У 1804 р. П. мали у колишніх польських областях 11 колегій з 147 монахами та стільки ж Польському Царстві; після 1831 р. у перших залишилось 6 колегій, у Царстві – 9. Після 1863 р. заклади П. на території Російської імперії скасовані. Із середовища П. вийшли Ст. Конарський та Мацей Догель.

го права, що зокрема відображено у монографії «*Udziai polakow w uprawie prawa mikdzynarodowego*» («Участь поляків у дослідженні міжнародного права», 1885 р.)²⁵, займався також питаннями міжнародного приватного права. Зазначена праця посідає важливе місце в історії польської науки міжнародного права. Автор сягає найдавніших набутків польської думки міжнародного права і видобуває із забуття праці Влодкови́ча, Осторога та інших. Підкреслює, що, розглядаючи здобутки польської науки міжнародного права, не слід обмежуватися тільки результатами науки, яка проводиться в університетах. З жалем зазначає, що відколи Польща зійшла до статусу пасивного учасника міжнародних відносин «над поляками запанувала дивна байдужість до розвитку міжнародного права». Польща перестала бути суб'єктом міжнародного права. Науковий доробок та життєвий шлях цього правника були предметом дослідження видатних польських вчених, результати якого відображено у книзі «Почет польських юристів» Кшиштофа Пола²⁶.

Видавалися інші монографічні праці, зокрема Г. Рошковського (G. Roszkowski) та М. Ростворовського (M. Rostworowski) – пізніше судді Постійної палати міжнародного правосуддя в Гаазі. Так, М. Ростворовський писав про правові наслідки перебування морських суден в іноземних портах, про здобуття Польщею незалежності у 1918 році²⁷. На юридичному факультеті Варшавського університету міжнародне право російською мовою викладав Антоні Бялецкі (Antoni Białecki).

Отже, можна з упевненістю стверджувати, що наука міжнародного права в різних історичних державних формаціях Польщі була започаткована ще в середні віки та розвивалася в загальному руслі розвитку міжнародного права в Європі. Спочатку вона розвивалася як частина канонічного права, пізніше переросла в окрему галузь, що науково обґрунтовувала право Польщі на існування на рівних з іншими європейськими державами, незалежність від зовнішніх впливів. Польські науковці розвивали та відстоювали власні погляди на актуальні питання міжнародних відносин, що були властиві їх періоду. Поряд з ідеями розвитку відносин між народами, як між рівноправними учасниками відносин, поширювалося та втілювалося в життя зібрання та друк договорів, які укладалися між державами з метою їх систематизації та вивчення існуючої практики. Провідне місце у розвитку науки тривалий час належало Краківській академії.

¹ Денисов В. Н. Гроцій Гуго де Гроот // Юридична енциклопедія. – К., 1998. – Т. 1. – С. 648-649.

² Kasperek F. Udziai Polakow w uprawie prawa mikdzynarodowego. – Lwow., 1885.

³ Ludwik Ehrlich. Pawel Wlodkowicz i Stanislaw ze Skarbimierza. – Warszawa., 1954; Ludwik Ehrlich. Polski Wykiad Prawa Wojny XV Wieku. – Warszawa., 1955; Ludwik Ehrlich. Rektor Pawei Wiodkowicz – rzecznik obrony przeciw krzyżakom. – Krazyw, 1963.

⁴ The Polish doctrine of the law of war in the fifteenth century: a note on the genealogy of international law, by Kazimierz Grzybowski. // The Jurist Vol. XVIII. – № 4. – October, 1958. – С. 386-411. Варто згадати, що крім цих названих осіб автор не виключає існування третьої особи, що могла жити в ті часи та бути автором деяких з трактатів, авторство до яких класично приписують Станіславу та Павлу.

⁵ Там само. – С. 394.

⁶ Remigiusz Bierzanek, Janusz Symonides. Prawo miedzynarodowe publiczne. – Wydanie VII zmienione. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis. – Warszawa. – 2003. – С. 43.

⁷ Там само. – С. 43.

⁸ The polish doctrine... – С. 395.

⁹ Мережко А. А. История международно-правовых учений. – К.: Таксон, 2006. – 492 с. – (Ex professo). – С. 89.

¹⁰ The polish doctrine... – С. 388.

¹¹ Jerzy Pienkos. Prawo miedzynarodowe publiczne. Krazyw: Zakamycze. – 2004. – С. 125.

¹² Lech Dubel. Historia doktryn politycznych I prawnych u schyiku XX wieku. Wydanie I. – Warszawa., 2006. – С. 163-165.

¹³ Там само. – С. 164.

¹⁴ Remigiusz Bierzanek, Janusz Symonides. Prawo miedzynarodowe publiczne... – С. 43-44.

¹⁵ Andrzej Sylwestrzak. Historia doktryn politycznych I prawnych. Wydanie V rozszerzone. – Warszawa., 2006. – С. 152-156.

¹⁶ Historia doktryn... – С. 179.

¹⁷ Jerzy Pienkos. Prawo... – С. 126.

¹⁸ Remigiusz Bierzanek, Janusz Symonides. Prawo... – С. 44.

¹⁹ Григор'єва Тетяна. Якість та функції дипломата у ранньомодерний період в уявленнях теоретиків та у практичних інструкціях послам з Речі Посполитої до Османської імперії в 17 ст. // Соціум. Альманах соціальної історії. – Випуск 4. – 2004. – С. 27-38.

²⁰ Nahlik S. E. Prawo mikdzynarodowe i stosunki mikdzynarodowe. – Krazyw., 1981. – Zeszyt I. Skrypty uczelniane. – № 385. – С. 60.

²¹ Remigiusz Bierzanek, Janusz Symonides. Prawo... – С. 51.

²² Грабарь В. Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647-1917) / Научный редактор, автор биографического очерка и составитель библиографии У. Э. Батлер. Отв. Редактор и автор предисловия В. А. Томсинов. – М.: Зерцало., 2005. – 888 с. – С. 253-254.

²³ Remigiusz Bierzanek, Janusz Symonides. Prawo... – С. 51.

²⁴ Remigiusz Bierzanek, Janusz Symonides. Prawo... – С. 51.

²⁵ Remigiusz Bierzanek, Janusz Symonides. Prawo... – С. 60.

²⁶ *Krzysztof Pol. Poczet prawnikow polskich. – Warszawa.: С.Н. Beck., – 2000. – С. 372-381.*

²⁷ *Jerzy Pienkos. Prawo... – С. 138.*

Резюме

У статті розглядається історія становлення та розвитку науки міжнародного права Польської держави до XIX ст. Досліджуються основні проблеми, якими займалися відомі польські вчені різних епох. Сфера інтересів дослідників стосувалася питань мирного співіснування, права всіх народів на власну державу. Велася велика видавнича діяльність, зокрема по зібранню існуючих міжнародно-правових договорів. В результаті показано, що наука міжнародного права у Польщі має своє коріння ще у середні віки та розвивалася паралельно з європейськими державами.

Ключові слова: Польща, наука, міжнародне право, середні віки.

Резюме

В статье рассматривается история становления и развития науки международного права Польского государства до XIX в. Исследуются основные проблемы, которыми занимались известные польские ученые разных эпох. Сфера интересов исследователей касалась вопросов мирного сосуществования, право всех народов на собственное государство. Проводилась большая издательская работа в частности по собранию существующих международно-правовых договоров. В результате показано, что наука международного права в Польше имеет свои корни еще в средние века и развивалась параллельно с европейскими странами.

Ключевые слова: Польша, наука, международное право, средние века.

Summary

The article traces the history of formation and development of science of international law the Polish state to the XIX century. We study the main issues dealt with by the famous Polish scientists of different ages. Sphere of interest of researchers concerned the issues of peaceful coexistence, the right of all peoples to their own state. Much was publishing work in particular on meeting the existing international legal instruments. The result shows that the science of international law in Poland has its roots in the Middle Ages and evolved in parallel with the European countries.

Key words: Poland, science, international law, Middle Ages.

Отримано 10.02. 2010

Е. В. МАТВЕЕВА

Елена Валерьевна Матвеева, старший преподаватель Государственного университета по землеустройству, аспирант Московского государственного университета им. М. В. Ломоносова

СИСТЕМА ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРАВ ГРАЖДАН РОССИИ В КОНТЕКСТЕ ПРАВОВОГО МЕХАНИЗМА ИХ РЕАЛИЗАЦИИ*

Согласимся с Э. В. Гирусовым, который отмечает, что «с позиции социоприродного подхода современное общество в целом предстает как обладающее пока весьма низкой культурой, поскольку оно не реализует главную направленность культуры на сохранение социума в единстве с природой. Получается так, что человек, при всей его разумности, лишен самого главного свойства... – экологического самосохранения»¹. Выбирая средством достижения своего прогресса блага окружающей природной среды, человеком не учитывается, что такой антропоцентричный подход создает угрозу его собственной жизни и здоровью.

Впервые на межгосударственном уровне проблема экологических прав человека широко обсуждалась на Стокгольмской Конференции ООН по вопросам окружающей человека среды в 1972 году. В принятой на ней Декларации по окружающей среде признавалось право на свободу, равенство и благоприятные условия жизни в окружающей среде, качество которой позволяет вести достойную и процветающую жизнь. Одновременно была провозглашена ответственность каждого за охрану и улучшение окружающей среды на благо нынешнего и будущих поколений (принцип 1)². Как отмечает Ю. С. Шемшученко, именно в Стокгольмской декларации «получили отражение концептуальные идеи о праве человека на благоприятную окружающую среду»³.

Экологические права являются универсальными правами человека⁴, т.е. такими, которые, по образному выражению И. В. Гете, «рождаются вместе с нами»⁵. В соответствии в генерационной (хронологической) классификацией прав экологические права, наряду с правом на мир, на достойный уровень жизни и некото-

© Е. В. Матвеева, 2010

* Стаття друкується мовою оригіналу.